

УДК 336.02: 336.4

М.В. Субота

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ КУРОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проаналізовано стан курортної діяльності в Україні. Визначено основні проблеми, що перешкоджають подальшому розвитку курортних територій. Запропоновано інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів.

Consisting and terms of resorts development in Ukraine are analysed. Basic problems which hinder subsequent development of resort territories are certain. The innovative ways to the stimulation of resorts development are offered.

Ключові слова: курорт, курортна територія, інновації, стимулювання розвитку курортів.

Україна займає одне з провідних місць у світі за рівнем забезпеченості цінними природними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес у вітчизняних та іноземних подорожуючих. Натомість розвиток курортів та курортних територій в Україні відбувається в умовах впливу деструктивних тенденцій, що пов'язано з об'єктивними (економічна криза, недостатність інвестицій) та суб'єктивними (корупція, недосконалість законодавства) причинами. У сучасних соціально-економічних

умовах виникає необхідність вжиття заходів зі стимулювання розвитку курортів. Таке стимулювання має базуватися на застосуванні інноваційних підходів до розробки та впровадження відповідних управлінських рішень.

Щодо питань стимулювання розвитку курортів та курортних територій опубліковано чимало наукових праць, зокрема таких дослідників: Забуранної Л.В., Захаріна С.В., Козловської М.В., Мальської М.П., Мельника О.М. Проте необхідно конкретизувати окремі напрями стимулювання розвитку курортів та курортних територій з урахуванням поступового переходу національної економіки на інноваційну модель розвитку, в тому числі й у частині впровадження в практику державного адміністрування новітніх підходів до розробки та впровадження управлінських рішень.

Мета статті — показати результати наукових розвідок автора з питань формування перспективних підходів до стимулювання розвитку курортної діяльності.

Сьогодні у туристичній і курортній галузях України нараховується понад 8 тис. підприємств, з яких 3670 — суб'єкти туристичної діяльності (ліцензійні турагентства і туроператори), понад 1200 готелів, близько 3200 санаторно-курортних і оздоровчих закладів.

Курортний потенціал України є унікальним. В Україні є різні види кліматичних зон (степ, лісостеп, субтропіки, зона Полісся), вихід до двох морів, Карпати, Кримські гори. Експлуатаційні запаси мінеральних вод складають понад 64 тис. кубометрів на добу, з яких використовується лише 8 % [1]. В Україні є рідкісні курортні ресурси — радонові води, соляні шахти, природні лікувальні грязі. Основними причинами неефективної реалізації конкурентних переваг унікального курортного потенціалу України є [1; 3; 5]:

— низька якість складових національного туристичного продукту: значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини непристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура в цілому не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги у більшості секторів туристичної індустрії — вимогам щодо якості обслуговування;

— відсутність комплексної політики держави: несформованість раціональних форм державного управління у сфері туризму і діяльності курортів, невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним потребам населення та економіки держави, існуючим параметрам туристичного потоку, тенденціям розвитку туризму.

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України не розроблено, недостатнім є державний контроль за їх раціональним використанням та охороною, дотриманням режимів зон санітарної охорони тощо. У цілому можна констатувати, що курортні ресурси країни використовуються неефективно, існує загроза їх руйнування і знищення, про що свідчить і наведено далі.

Транспортна та комунальна інфраструктура більшості туристично-рекреаційних територій характеризується [1; 3; 5; 6]:

— низьким рівнем розвитку єдиної транспортної мережі та просторової (дорожньої) єдності, придорожнього сервісу та інформаційного облаштування, незадовільним станом дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху, що погіршує доступ-

ність туристичних ресурсів, знижує мобільність населення та якість національного туристичного продукту;

— занедбаністю технічного стану інженерної та комунальної інфраструктури, дефіцитом води, нерозвиненістю каналізаційних мереж, що негативно впливає на санітарно-епідеміологічний стан туристично-рекреаційних територій;

— відсутністю традиційних джерел енергії, недостатнім використанням енергозберігаючих технологій, значною кількістю автономних котелень, що мають низький коефіцієнт корисної дії та забруднюють навколишнє середовище;

— нерозвиненістю сучасних технологій утилізації та переробки побутових відходів, наявністю звалищ у межах туристично-рекреаційних територій, що створює екологічну небезпеку тощо.

Основною проблемою модернізації туристичного та рекреаційного потенціалу є неефективне його використання. Функціональна і територіальна структури туристичного і рекреаційного господарства регіонів України залишаються незмінною. Нових, науково обгрунтованих схем функціонального зонування, що враховують зростання ролі екологічних чинників у функціонуванні рекреаційних територій, не розроблено [5].

До проблем, що стримують модернізацію туристично-курортного та рекреаційного потенціалу в Україні, особливо на регіональному рівні, слід віднести також відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном. Візовий режим, митні та валютні перепони не сприяють вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму та санітарно-курортного комплексу.

Нагальною проблемою є організація інноваційного маркетингу національного курортного продукту. Відсутність повної, достовірної та актуальної інформації щодо курортних ресурсів, конкурентних переваг вітчизняного туристично-курортного потенціалу і цільових ринків унеможливує формування належного іміджу країни в цій сфері, якісного національного продукту та проведення ефективних заходів з його просування. Обсяги фінансування заходів із просування національного туристично-курортного продукту не забезпечують позитивного впливу на параметри туристичного потоку.

Слабкий розвиток має мережа туристичних інформаційних центрів, відсутні туристичні представництва України за кордоном та офіційний інформаційний портал, за допомогою яких туристи, в тому числі й іноземні, могли б отримувати інформацію щодо національних та регіональних курортних ресурсів.

Інноваційний розвиток сфери туризму і курортів можливий через встановлення і підтримання рівноваги між [4]:

— збереженням природних і історико-культурних ресурсів;

— економічними інтересами, соціальними потребами та розвитком туризму;

— розвитком інновацій та підтримкою сприятливих умов для формування якісного національного туристичного продукту, який має зберігати певну автентичність і унікальність.

За таких наведених вище умов ефективно використання наявного курортного потенціалу слід забезпечити через запровадження комплексного управління туристичними ресурсами, туристичне районування, встановлення системи пріоритетів (як за видами туризму, так і територіально), максимального рівня розвитку туризму та

курортів у межах визначених територій через аналіз їх несучої ємності, гранично припустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу курортної діяльності на навколишнє середовище.

Розглянемо проблему модернізації курортного та рекреаційного потенціалів на прикладі Закарпатської області. У системі територіальної організації вітчизняної курортної галузі Закарпатська область посідає особливе місце.

Закарпатська область має високий природно-рекреаційний і туристично-курортний потенціал. На її території виявлено понад 700 водопроявів мінеральних (у тому числі й термальних) вод близько 30 типів, які за своїми властивостями не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. На сьогодні мережа санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів області нараховує 171 об'єкт, з них 36 санаторіїв та санаторіїв-профілакторіїв, 87 туристичних баз та баз відпочинку [7; 8]. Крім цього, у регіоні є 48 готелів (мотелів) та 57 суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали дозволи (ліцензії) на надання туристичних послуг [7; 8].

Однак рівень розвитку туристично-курортної галузі наочно доводить, що в контексті сталого розвитку Закарпаття природно-кліматичний, рекреаційний, соціально-економічний та історико-культурний потенціал області використовується в обсягах, значно менших від потенційних можливостей. Це обумовлено, передусім, тим, що після розпаду СРСР Закарпаття частково втратило традиційні ринки туристичних послуг (Росія, країни Балтії, Білорусь, Молдова). Ситуація ще більше ускладнилася після введення візового режиму стратегічними партнерами Закарпаття — Словаччиною, Чехією, Польщею та Угорщиною, в результаті чого обмін туристичними потоками між Закарпаттям і цими країнами різко скоротився. Дані свідчать, що не працюють або працюють неефективно понад 60 закладів туристично-рекреаційного призначення. Вкрай неефективно використовується гідромінеральний ресурс області. Цілющі властивості закарпатських мінеральних вод використовуються з лікувальною метою не повною мірою, застосування їх здебільшого обмежується пляшковим розливом.

Проте останнім часом у Закарпатті активізується будівництво закладів розташування, що відповідають європейським стандартам. За нашою оцінкою, протягом 2005–2012 рр. в області введено в експлуатацію біля 45 нових закладів, триває будівництво понад десяти інших об'єктів курортної інфраструктури. Щороку збільшується консолідований обсяг туристично-рекреаційних послуг. Щоправда, позитивні показники розвитку курортної сфери області дещо призупинилися у 2009–2011 рр. під впливом глобальної економічної кризи.

Вважаємо, що має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довілля, а також спрямованих на збереження та примноження національного курортного потенціалу [7].

Слід вжити заходів з проведення аналізу функціонування суб'єктів курортної діяльності (в тому числі й у сфері розробки та впровадження відповідних технологічних інновацій) та розроблення за його результатами заходів щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг, зокрема:

— розроблення автоматизованої інформаційної системи регіональної рекреаційної статистики і моніторингу діяльності курортно-рекреаційних та туристичних підприємств;

— розробка механізму детінізації туристично-курортної та рекреаційної діяльності;

— посилення контролю за встановленням та застосуванням економічно обґрунтованих цін і тарифів на послуги, що надаються туристично-рекреаційними закладами згідно з рівнем сертифікації об'єктів;

— підвищення якості надання послуг суб'єктами туристично-курортної діяльності за допомогою проведення обов'язкової сертифікації готельних і туристичних послуг, послуг громадського харчування суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності відповідно до міждержавних стандартів.

Особливо актуальною є проблема інформаційно-рекламного забезпечення курортної діяльності. Доцільно вжити заходів задля підвищення рівня інформованості громадян з питань організації безпеки туристичної та рекреаційної діяльності шляхом системної пропаганди у засобах масової інформації, виготовлення та розміщення відповідної рекламно-інформаційної продукції. На нашу думку, інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів необхідно впроваджувати через:

— створення офіційного Інтернет-порталу та інформаційної системи з банком даних щодо споживчих характеристик природних, історико-культурних та соціально-побутових туристичних ресурсів;

— створення мережі туристичних інформаційних центрів, банку даних про інвестиційні проекти у сфері туризму та діяльності курортів;

— проведення в Україні міжнародних спеціалізованих симпозіумів, семінарів, конференцій, салонів та виставок-ярмарків із залученням іноземних і вітчизняних організацій для вивчення та популяризації новітніх технологій у сфері туризму і діяльності курортів, а також участь у відповідних заходах за кордоном;

— розроблення та затвердження національної туристичної символіки, створення якісної рекламної продукції та проведення рекламних кампаній національного та регіональних туристичних продуктів на внутрішньому та міжнародному ринках;

— розроблення та реалізацію рекламно-інформаційних програм із в'їзного та внутрішнього туризму, проведення регулярних рекламних кампаній в ЗМІ в Україні та за кордоном, прес-турів для представників ЗМІ;

— забезпечення державної підтримки через прийняття відповідної бюджетної програми тощо.

Необхідно також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України.

Отже, в цілому необхідно здійснити заходи зі стимулювання розвитку українських курортів, застосовуючи інноваційні підходи. Такі підходи мають передбачати широку модернізацію наявного курортного потенціалу на основі ефективного державно-приватного партнерства.

Має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка повинна передбачати реалізацію низки заходів, спря-

мованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довкілля, а також спрямованих на збереження та примноження національного курортного потенціалу.

Варто вжити заходів із проведення аналізу функціонування суб'єктів курортної діяльності (в тому числі й у сфері розробки та впровадження відповідних технологічних інновацій) та розроблення за його результатами заходів щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг.

Доцільно також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України. Необхідно впроваджувати інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів.

Окремі заходи щодо реалізації вказаних напрямів запропоновані нами в даній роботі. У подальшому мають бути розроблені методичні підходи до оцінки результативності інновацій у курортній діяльності, в тому числі опрацьовуючи нормативно-законодавчу базу та сприяючи її вдосконаленню [2].

1. *Забуранна Л.В.* Основні тенденції розвитку сучасного туристичного ринку України / Л.В. Забуранна // Економіка і управління. — 2011. — № 2. — С. 61–68;
2. Закон України «Про курорти» / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2000. — № 50;
3. *Захарін С.В.* Інноваційне забезпечення розвитку туризму і курортів / С.В. Захарін / Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки: [монографія] / за ред. д.е.н. Л.І. Федулової. — К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2007. — 472 с. — С. 295–311;
4. *Козловська М.В.* Інноваційні складові трансформацій туристичних підприємств / М.В. Козловська // Економіка і управління. — 2011. — № 4. — С. 50–55;
5. *Мальська М.П.* Міжнародний туризм і сфера послуг: [підручник] / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. — К.: Знання, 2008. — 661 с.;
6. *Мельник О.М.* Асортиментна стратегія ефективності туристичних організацій / О.М. Мельник // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 8. — С. 140–144;
7. *Свиридова Н.Д.* Развитие туризма в регионе как объект государственного управления // Актуальные проблемы экономики. — 2005. — № 2. — С. 18–21;
8. Статистичний щорічник України за 2012 рік [статистичне видання] / Держстат. — К.: Держстат, 2013. — 559 с.